

20. VÁROSPOLITIKA

Míg Debrecen részéről igen nagy áldozatkészséget látunk, míg Szegeden – amint mondtam – a mai súlyos viszonyok között szinte a város erejét meghaladó áldozatról van szó, addig sajnálattal kell konstatálnom, hogy Budapest székesfővárosa részéről nem találom azt az áldozatkészséget, amelyet pedig méltán elvárhatnánk tőle. *(Közbeszólás.)* Amikor kimegyek Pécsre, Szegedre, Debrecenbe egyetemi kérdésekben, polgári vagy népiskolai ügyben tárgyalni, azt mondják nekem a vidéki emberek, hogy mi igenis, hozzájárulunk szívesen 20-30-40%-kal, de azt szeretnénk tudni, hogy Budapest, ahol az állami színházak utóvégre mégis csak 80%-ig Budapest közönségének játszanak, Budapest, ahol a nagy múzeumok, levéltárak és könyvtárak látogatása a legnagyobb százalékban budapestiek részéről történik, ahol az összes klinikák és egyéb intézetek állami költségből épültek fel, mivel járul ezekhez a költségekhez, amelynek adóereje hasonlíthatatlanul nagyobb, mint azoké a vidéki városoké, amelyekhez a minisztérium ilyen nagy kvótával járul hozzá. [...] (570.)
(BCT, 1926. május 11.)

[...] ha attól a kis dunántúli falutól is megkövetelem, hogy népiskolájának felépítéséhez ingyen telken, meg kézi és igás napszámon felül *a készpénzkiadások harminc százalékával* járjon hozzá, ha a mezővárosok polgári iskolájuk építési költségeinek harmadrészét viselik, ha Szeged és Debrecen az egyetemi telep céljaira nemcsak telket ad, hanem az óriási költségeknek a felét is viselik, akkor *az osztóigazság nem engedi meg, hogy Budapest a magas kultúra intézményeihez, az állami színházakhoz, múzeumokhoz, főiskolákhoz stb. hozzájárulás nélkül juthasson.* [...] napjainkban a világon mindenütt egyesítik a kulturális intézményeket, egységes tudományos telepeket, városrészeket, sőt városokat alkotnak. Rámutattam Berlin mellett *Dahlemre*, továbbá a most épülő *párizsi és milánói* tudományos városrészekre. Ezzel szemben mi itt Budapesten szerteszórtuk tudományos intézeteinket, építettünk rendszertelenül ott, ahol éppen üres vagy eladó telek kínálkozott. Miniszterségem alatt mindig arra törekedtem, hogy *a hiányzó pénzügyi erőt a munka szerves tervszerűségével pótoljam.* Egész világosan megmondtam tehát, hogy a természettudományok terén további (101.) építkezésekbe csak akkor mehetek bele, ha *legalább ötven év tervszerű fejlődése* jól fekvő telken biztosítható. Magyarország legnagyobb természettudományi intézete, a Műegyetem, a Lágymányoson épült. A monumentális palota méretei óriásiak, oly adottsággal van tehát dolgunk, amellyel legalább egy évszázadra számolnunk kell. Az új természettudományi intézetek tehát csak *a Duna budai pontján*, a Ferenc József-híd és az Összekötő vasúti híd között helyezhetők el.
E két tételre való tekintettel kértem a Közmunkák Tanácsától a fővárosi pénzalap tulajdonát tevő telkek *átengedését* és a fővárostól pedig azt, hogy ezt a területet *tíz év alatt évi nyolcszázezer pengő hozzájárulással töltesse fel.*

Budapest székesfőváros közgyűlése ezzel szemben úgy határozott, hogy a feltöltési költségeket *nem vállalja.* A válasz világos és határozott. Engem tehát nem érhet az a vád, hogy az új létesítményeket elsősorban nem ajánlottam volna fel a fővárosnak.[...] És mivel a fővárosi törvényhatósági bizottság elhárította magától az áldozatokat, azért most már *oda kell mennünk, ahol nagyobb megértésre találunk.*

Ezzel talán részben reparálhatjuk is a kiegyezés korának egyik legnagyobb hibáját, *a vidéki városok szisztematikus és tervszerű gyöngítését.* Majdnem odáig jutottunk, hogy az egész ország egy megyéből és egyetlen városból áll. Ezzel az állapottal szemben *igazságosabb várospolitikára* van szükség. [...] (102.)
Nálunk a dunai metropolis mellett nagyarányú fejlődés lehetőségei mutatkoznak a tiszai és tiszántúli metropolisban, Szegeden és Debrecenben. [...] (103.)
(NN, 101–103., 1927. november 13.)

Nem lehet az, hogy ebben az országban minden városiasság Budapesten összpontosuljon. Hasztalan tetszelgett volna a szegedi és a debreceni lokálpatriotizmus abban, hogy mindkét közösség a lakosság lélekszámára nézve százezres város, ha a népesség e nagyobb konglomerátumainak a helyi színezetet csak a paprika és a délibáb adta volna meg. [...] Ahhoz, hogy Szegedből és Debrecenből igazi nagyváros legyen, nélkülözhetetlen volt az egyetem. Ez a több mint kultúrpolitikai, ez a nemzetpolitikai felismerés és meglátás volt az indoka, miért ragaszkodtam alföldi egyetemeink megmentéséhez. De még ennél is magasabb szempontig emelkedve, tudni kell azt is, hogy az olyan hatalmas kulturális főintézmény, mint amilyen az egyetem, nemcsak székhelyére hat, hanem hatása messze kisugárzik a környékre is.

(JH, 31., 1929. április 7.)

Vidéki városainknak pedig meg kell hagyni környékük népesedési feleslegét, mindegyiknek világosan fel kell ismerni földrajzi helyzetéből, múltjából, gazdasági és társadalmi szerkezetéből fakadó sajátos hivatását és ennek kimunkálásában, határozott városi egyéniségének megteremtésében kormányhatósági eszközökkel kell (22.) segítségére sietni, amint ezt az utóbbi időben különösen kulturális téren meg is kezdtük. [...] (23.)

(VV, 22–23., 1931. eleje)

Nem volt véletlenség, hogy *Bethlen* István gróf miniszterelnök éppen Debrecenben, e cikk írója pedig Szegeden vállalt képviselő jelöltséget, ellenkezőleg ezzel is kifejezésre öhajtottuk juttatni a magyar városi politikának azt az új felfogást, hogy a nemzet rétegződése, területi megoszlása, társadalmi szerkezete akkor lesz igazán egészséges, ha a túlfejlesztett, túlméretezett főváros mellett olyan erőteljes városi egyéniségek fejlődnek ki, amelyekben provincializmustól mentes gazdasági, társadalmi, művelődési és politikai élet lüktet. Csakis ennek a gondolatnak érvényesülése esetén érhető el, hogy Magyarországnak ne csak politikai, de közgazdasági élete se legyen egyetlen kártyára feltéve. [...] Szerencse, hogy újabban Szegeden és Debrecenben egy öntudatos városi vezetőség, Somogyi és Vásári polgármesterek tisztán meglátták azokat a (293.) magasabb feladatokat, amelyek erre a két alföldi metropolisra várnak. Debrecen és Szeged egyaránt felkarolták az egyetemi gondolatot s míg korábban még ezekben a városokban is lehettek kételkedők, addig ma már mindenki látja, hogy mit jelent a *két tiszai egyetem* elsősorban magának Szegednek és Debrecennek. E tekintetben a számok is hangosan beszélnek; a szegedi egyetem hallgatóinak létszáma meghaladta a 2000-et, a debrecenieké pedig az 1500-at, holott vidéki egyetemeink internátushálózata csak most van kiépülőben. Hatalmas vonzóerőt jelentenek a klinikai telepek is, amelyek különszobáikkal a szanatóriumot pótolják, ambulanciáikkal pedig a legszélesebb néprétegekhez fordulnak. Rendkívül jellemző, hogy az egyetemek még a városszabályozásra és a városkép kialakulására is döntő befolyással vannak. (294.)

(VV, 293–294., 1930. november 1.)

Mi most már a messzebbre tekintő várospolitikai szempontjából a tennivaló? Városainkból, amelyek ma még csak a statisztikai kiadványok hasábjain városok, a városiasság fokozásával igazi civitasokat kell csinálni, ahol van «civis», ahol van polgár a szó európai értelmében, – a mezőgazdasági elem mellett iparos és kereskedő is.

Éppen egyik legutóbbi szegedi beszédemben emeltem ki, hogy két nagy városképző tényező van: a kultúra meg az ipar és velejárója, a kereskedelem. Amint a víz két elemnek, az oxigénnek (302.) és a hidrogénnek egyesüléséből jön létre, azonképpen hozza a várost a kultúra és a gazdagság egyesülése létre, de nemcsak a várost, hanem azt az elemet is, amely a városnak a magva, a polgárságot, azt a polgárságot, amely nemcsak hazafiságánál, hanem jól felfogott osztályérdekénél fogva is keresi a békés fejlődés útjait és így a mérséklet politikájának képviselőjét kívánja az országházán és a városházán egyaránt. [...] (303.)

(VV, 302–303., 1930. november 9.)

Éppen a napokban levélben kérdezte tőlem egyik olvasóm, hogy (304.) mi vezetett rá a *városi politika* kérdéseire. Elvi választ adhattam neki: mert a kultúra fejlődésének gócpontjai világszerte mindenütt a városok s attól, hogy vannak-e a szó igazi értelmében vett városok, függ jóformán az, hogy van-e valamely országban fogékonyság a művelődés iránt. Nem véletlenség az, hogy a városi polgár, a civis fogalmából fejlődött ki a *civilizáció* és a város, urbs névből az *urbanitás*. Városi polgár és művelődés összetartozó és szétválaszthatatlan fogalmak. És ha nálunk sokszor hiányzik az igazi érdeklődés a civilizáció nagy kérdései iránt, ebben nagy része van annak, hogy csekélyszámúak és fejletlenek városaink s hogy, amint múlt vasárnapi cikkemben kifejtettem, kevés a civis. Éppen ezért aggaszt, hogy kevés szót hallok a vidéki városok érdekében a parlamentben és a sajtóban. [...] (305.)

A fővárost és a vidéki városokat nem igen lehet általában a város fogalmának magasabb kategóriája alatt egyesíteni olyan különfélék, nem egyszer ellentétesek érdekeik. [...] (306.) Mindezt már eleve eredménytelenségre volt kárhóztatva városainknak minden olyan szövetsége, amely a főváros bevonásával és vezetése alatt akarta összes városainkat tömöríteni. Tiszai városaink kulturális szövetségének kialakulását és működését azért néztem elejétől fogva a legnagyobb rokonszenvvel, mert abban, amint itt a Pesti Naplóban meg is írtam, egy magyar Hanzának kezdeteit láttam, az első lépést egy olyan magyar városi szövetség kialakítására, amely összes vidéki városainkat nemcsak kulturális, de egyéb szempontokból is egyesíthetné és így végső kifejlődésében a magyar városi gondolatnak lehetne közéletünkben öntudatos képviselője. Ez majd visszahat a politikai életre is, mert miért nincs a parlamentben a budapesti érdekek istápolásán kívül öntudatos városi képviselő? Mert gyenge maga a városi gondolat, mert még a városok közönsége maga sem látja annak jelentőségét tisztán és nem veszi komolyan a választásoknál, hanem ellenkezőleg, a legkülönbébb és esetleges helyi incidensektől, személyi ellentétektől, agitatorisztikus jelszavaktól vezetteti magát a képviselőválasztások idején. [...] (307.)

(VV, 304–307., 1930. november 16.)